

Jože Zadravec

DEMOGRAFSKA IN SOCIALNA PODOBA ROMOV V SLOVENIJI

Statistični kazalci

Romi so se začeli stalno naseljevati v naših krajih v 17. in 18. stoletju. V Sloveniji se jih je stalno naselilo manj kot v drugih republikah. Najbolj pogosto so se naseljevali:

- ob državni meji z Avstrijo in Madžarsko,
- v bližini večjih mest (Murska Sobota, Lendava);
- ob reki Lendavi, potokih, gramoznicah;
- na obrobjih vasi in naselij;
- v zavetju gozdov;
- raje so se naselili v vaseh, kjer so živeli Židje;
- prednost so dajali versko mešanim vasem;
- izogibali so se izrazito katoliških vasi;
- izogibali so se vasi, kjer je bila vojska ali policija;

Nato so se začeli hitro množiti; preživljali so se s prosjačenjem, zdravljenjem ter s priložnostnimi poklici, ki so jim zagotavljali obstoj. Še danes nekateri ne razumejo, da so se Romi lahko obdržali vse do danes, da niso izumrli, čeprav jim pripisujejo nekatera negativna obležja:

- populacijska maloštevilnost;
- prostorska omejenost;
- brezdržavnost:
- šibka gospodarska zasnova;
- nerazvita in primitivna družbena struktura;
- družbena nedinamičnost;
- šibke družbene vezi, posebno novejšje, so maloštevilne, tiste pa, ki se uveljavljajo, so izredno trajne in trdne;
- brezosebni stiki med Romi v posameznih izolatih;

- Romi se redko naslanjajo drug na drugega;
- eden drugemu redko pomagajo, razen v nesreči in bolezni;
- nimajo se radi;
- nimajo enotne vere;
- nimajo enotnega jezika;
- nimajo materinega jezika;
- nimajo svoje pisave;
- izgubili so svoje etnične oblike;
- obseg poklicev je omejen;
- izoliranost, omejen stik s svetom;
- pomik na družbeno margino.

V Sloveniji imamo tri skupine Romov:

- prekmurske,
- dolenske,
- gorenjske.

Leta 1979 je živel v Sloveniji 4.441 Romov, od tega v Prekmurju 2.612. Leta 1982 je živel v Sloveniji 4.535 Romov; Romi živijo v 10 slovenskih občinah. Predstavljali so 0,23% slovenskega prebivalstva. Živel so v 876 družinah in 102 naseljih. Romska družina je štela 5,2 člana. Moških je bilo nekaj več kot žensk. Več kot polovica Romov je živel v Prekmurju. V občini Murska Sobota predstavljajo Romi 3,62% prebivalstva.

Romsko prebivalstvo v Sloveniji je mlado, saj znaša delež starejših nad 60 let le 3,5%, v Sloveniji je znašal ta delež 12,2%. Leta 1985 je bilo v občini Murska Sobota 36 romskih naselij, v katerih je živel 636 družin z 2609 člani, 1319 ženskami in 1290 moškimi. Leta 1910 je živel v Prekmurju 607 Romov. V 75 letih se je njihovo število povečalo za štiriinpolkrat. Starostna struktura Romov ni smo posledica bioloških činiteljev. Številčno prednjači starostna skupina v produktivni dobi življenja, kar priča o latentni delovni sili, s katero razpolagajo Romi. Njabolj številčno je zastopana starostna skupina od 10 - 14 let, kar daje Romom ugodno biološko osnovo za ohranitev in razvoj vrste.

Leta 1987 je bilo v občini Lendava 285 Romov, ki so živeli v sedmih vasch. V občini je bilo 51 družin, od tega 159 moških in 126 žensk. Največji delež populacije pripada starostni skupini od 19 - 45 let; delež populacije nad 65 let znaša 1,8%. Romi v lendavski občini spadajo torej med mlado prebivalstvo. Približno iste ugotovitve veljajo tudi za ostale Rome, ki živijo drugod po Sloveniji. Struktura prebivalstva daje dober vpogled v populacijsko dinamiko; vsaka večja ali manjša skupina prebivalstva ima na določenem nivoju razvoja tipično sliko. To se jasno kaže na primeru Romov. Prednjačijo mlajše skupine, otrok je več kot odraslih. Tako populacijsko sliko dobimo pri ljudstvih, ki živijo v državah v razvoju. Taka analiza daje dragocene podatke zdravstvu, šolstvu ter gospodarstvu nasploh, saj je tudi patologija v takih

družbah drugačna od one v razvitih okoljih. Za starejše ljudi tukaj ni potrebno skrbeti, saj jih ni. Največ skrbi so potrebni otroci, mladoletniki, nosečnice .

Demografski kazalci

Merjenje starosti romskega prebivalstva vršimo na dva načina: po prvem načinu določimo delež starejših ljudi nad 65 let v procentih. Tukaj smo ugotovili, da je ta odstotek v primerjavi z domačim prebivalstvom manjši. Drugi način pa je indeks staranja, ki ga dobimo tako, da procent ljudi starih nad 65 let delimo z procentom ljudi od 0 do 19 let. Oba načina merjenja nam pokažeta, da gre pri Romih za mlado prebivalstvo.

- Nataliteta pri Romih se je močno približala prekmurskemu povprečju (pri Romih znaša 13,8 za občino Murska Sobota pa znaša 11,9);
- umrljivost dojenčkov je pri Romih še vedno zelo visoka (pri Romih znaša 55,6 pri domačinih pa 13,9%);
- splošna umrljivost je pri Romih višja kot pri domačih (Romi: 15,3, domačini: 11,6%);
- naravni prirastek je pri Romih večji kot pri domačinih;
- vitalni indeks je pri Romih večji kot pri domačinih;
- število otrok, rojenih v bolnišnici je večje pri domačih kot pri Romih;
- prav tako je večje število otrok pri domačinih, ki so bili rojeni s strokovno pomočjo, kot pri Romih;
- povprečna starost matere pri rojstvu otroka je pri Romih mnogo nižja kot pri domačinih (pri domačinih 25,3 leta pri Romih 18,2 let);
- pričakovano trajanje življenja je pri Romih manjše, kot pri domačinih (domačini: 67,3 let, ženske: 75,1%) ;
- splošna in specifična obolelost je pri Romih večja kot pri domačinih;
- letaliteta (umiranje v odnosu na obolevanje) je pri Romih večja kot pri domačinih;
- travmatizem je pri Romih manjši kot pri domačinih;
- aspetizem je pri Romih mnogo večji kot pri domačinih;
- invalidizacija je pri Romih mnogo večja kot pri domačinih;
- hospitalizacija odraslih Romov je veliko manjša, kot domačinov;
- hospitalizacija romskih otrok je mnogo večja kot pri domačinih;

*Tabela št. 1 DEMOGRAFSKI PODATKI O ROMIH V
OBČINI MURSKA SOBOTA LETA 1985*

Naselje	št. po spolu			št. družin	do 6 7-14 15-18 19-45 46-65 nad 65					
	Romov	M	Ž		let	let	let	let	let	let
Andrejci	19	12	7	6	1	4	3	7	4	-
Beltinci	45	23	22	8	12	10	6	14	3	-
Borejci	63	30	33	17	6	8	8	26	12	3
Cankova	22	12	10	8	-	5	1	9	5	2
Černelavci	68	34	34	23	8	5	1	32	15	7
Dolenci	9	6	3	3	1	1	-	5	1	1
Dolina	54	28	26	13	4	10	5	26	6	3
Domajinci	100	44	56	21	10	22	7	44	12	5
Dolič	63	30	33	10	8	17	5	24	7	2
Dokležovje	28	12	16	4	7	6	6	7	2	-
Fokovci	6	4	2	3	-	-	-	2	3	1
Hodoš	20	12	8	7	1	3	1	10	4	1
G. Črnci	52	30	22	14	1	5	4	27	11	4
G. Slaveči	27	13	14	4	5	3	3	14	2	-
Kramarovci	6	2	4	1	1	-	-	2	2	1
Krašči	70	40	30	14	6	11	12	29	6	6
Kuzma	6	4	2	1	2	1	-	2	1	-
Koštanovci	40	20	20	9	4	11	4	17	3	1
Lemerje	48	23	25	8	6	9	2	19	10	2
Martjanci	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Murska Sob.	88	39	49	25	17	14	10	42	5	-
Nemčavci	17	7	10	5	1	4	-	6	5	1
Ocinje	17	10	7	3	2	1	2	8	2	2
Petroča	130	65	65	27	18	16	14	61	19	2
Pušča	750	361	389	198	73	147	81	320	100	29
Prosenjakovci	5	3	2	1	-	-	1	3	1	-
Ropoča	51	28	23	10	10	10	4	19	5	3
Serdica	142	73	69	24	25	20	13	57	25	2
Sotina	66	35	31	15	7	8	8	34	8	1
Suhi vrh	11	5	6	3	-	-	3	5	2	1
Šalovci	26	15	11	10	2	-	1	13	7	3
Tešanovci	2	2	-	2	-	-	-	-	1	1
Vadarci	118	52	66	30	17	15	7	56	18	5
Vanča vas	270	137	133	66	30	51	22	123	37	7
Zenkovci	166	77	89	40	20	24	18	69	26	9
Ženavlje	3	1	2	2	-	-	1	1	1	-

Tabela št. 2 DEMOGRAFSKI PODATKI O ROMIH V SLOVENIJI V LETU 1982

Zap. Občina	št.preb. občine	št. Romov	%	št. naselij	št. družin	Povpr. št. Romov na 1 družino	Moški	Žensk
1. Brežice	25.238	47	0,19	1	10	4,7	22	25
2. Črnomelj	17.544	475	2,71	13	103	4,6	237	238
3. Grosuplje	25.288	111	0,44	8	19	5,8	63	48
4. Kočevje	18.139	321	1,76	8	62	5,2	169	152
5. Krško	27.774	145	0,53	4	23	6,3	75	70
6. Lendava	26.717	269	1,01	5	45	6,0	146	123
7. Metlika	7.860	110	1,40	6	31	3,5	52	58
8. Murska Sob.	64.299	2.330	3,62	31	423	5,5	1.123	1207
9. Novo mesto	55.584	563	1,02	16	125	4,5	293	270
10. Trebnje	17.288	164	0,96	10	35	4,7	89	75
Skupaj:	258.731	4.535	1,58	102	876	5,2	2.269	2.266

Tabela št. 3 STAROSTNA STRUKTURA ROMOV V SLOVENIJI - 1982

Zap. Občina št.	št. Romov	do 6 let	7-14 let	15-8 let	19-45 let	46-65 let	nad 65 let	skupaj do 18 let	sk. odrasli
1. Brežice	47	5	16	6	18	2	-	27	20
2. Črnomelj	475	85	104	42	108	52	12	231	244
3. Grosuplje	111	22	32	16	32	54	4	70	41
4. Kočevje	321	86	60	16		159		162	159
5. Krško	145	39	43	13	39	8	3	95	50
6. Lendava	269	399	65	34	99	26	6	138	123
7. Metlika	110	21	30	25	25	6	3	76	58
8. Murska Sob.	2330	380	462	273	832	284	99	1115	1215
9. Novo mesto	563	109	129	34	177	82	32	272	311
10. Trebnje	164	36	27	18	61	22	-	81	83
Skupaj:	4535	822	968	477	1463	536	159	2267	2158

*Tabela št. 4 ODSOTNI DELEŽ POSAMEZNIH SKUPIN
PREBIVALSTVA SLOVENIJE, OBČINE MURSKA SOBOTA
IN ROMOV V PREKMURJU LETA 1985*

	Vsi		Leta				
	0-6	7-14	15-18	19-24	25-65	nad 65 let	
	let	let	let	let	let		
R Slovenija	100	11,48	12,06	5,83	8,89	52,27	9,47
Murska Sobota	100	10,83	12,07	5,90	8,80	50,93	11,47
Romi v Prekmurju	100	11,69	16,90	9,69	12,52	45,16	4,04

*Tabela št. 5 ZAPOSLENOST ROMOV
PO OBČINAH 1982*

Zap. Občina št.	Št. Romov skupaj	od 19-45 let	Redno zaposlenih skupa	V družb. sektorju	Pri zasebnikih	Se pril. zaposluje	Nab. zelišč in drugo	DDP	Invaliid prizn.
1. Brežice	47	18	5	5	-	2	6	1	-
2. Črnomelj	475	180	92	81	11	80	110	16	21
3. Grosuplje	111	32	6	6	-	-	-	4	3
4. Kočevje	321	-	46	-	-	-	-	11	12
5. Krško	145	52	4	4	-	25	23	4	na 1
									7
									vzdrže.
6. Lendava	269	99	23	16	7	27	18	15	4
7. Metlika	110	25	7	7	-	3	24	8	3
8. Murska S.	2330	832	415	368	47	200	-	104	-
9. Novo m.	563	177	68	64	4	15	260	21	12
10. Trebnje	164	61	5	5	-	12	60	11	2
Skupaj:	4535	1476	671	554	69	369	509	195	57

*Tabela št. 6 ZAPOSLENOST ROMOV V OBČINI LENDAVALA
LETA 1987*

Naselje	Število družin glede na zaposlenost Romov		
	Zaposleni	Z 1 zaposlenim	Z 2 ali več zaposlenimi
Črešnovci	3	2	1
Trnje	3	3	-
Dolga vas	4	4	-
Gomilice	3	3	-
Dobrovnik	7	7	-
Lendava	4	3	1
Skupaj:	24	22	2

Do demografskih podatkov o Romih v Sloveniji je težko priti; poudariti je treba, da podatki zadnjega popisa prebivalstva iz leta 1981 niso realni, ker se je velika večina Romov opredelila za Slovence. Za Rome se je opredelilo ob tem popisu le 236 občanov Murske Sobote. Realnih podatkov nimajo niti delovne organizacije, niti krajevne skupnosti. Podatki, ki jih navajamo v razpravi, so zbrani na terenu in so veredostojni, čeprav niso uradni.

Zaposlenost Romov

Od vseh podatkov o socialnoekonomski politiki Romov v Sloveniji, so podatki o zaposlenosti Romov najmanj zanesljivi. Podatki za Prekmurje so dobljeni s pomočjo ankete po posameznih organizacijah združenega dela po občinah. Zelo natančni in zanesljivi so podatki o zaposlenih Romih za nedoločen čas v družbenem sektorju, medtem, ko število zaposlenih za določen čas pogosto varira. Mnogo Romov se je zaposlilo izven Slovenije, največkrat v Avstriji. Za take Rome ni nobene evidence. Občine, v katerih živijo Romi, take evidence ne vodijo, Romi pa zaradi pravice do socialno varstvenih pomoči radi to zamolčijo. Ključni problem romskega vprašanja v Sloveniji je še vedno nezaposlenost. Tako je bilo leta 1982 v Sloveniji zaposlenih le 14,7% Romov, priložnostno se jih je zaposlovalo 6,1% z nabiranjem zdravih zelišč se jih je ukvarjalo 11,2%. (Tabela št.4.).

Podobne razmere vladajo v Prekmurju; tukaj je na boljšem občina Murska Sobota, manj Romov pa je zaposlenih v občini Lendava.

Tabela št. 5 nam prikazuje zaposlenost Romov po občinah v Sloveniji leta 1982.

Tabela št. 6 nam prikazuje zaposlenost Romov v občini Lendava leta 1987.

Delež zaposlenih Romov v Prekmurju pomeni stopnjo socialnega in ekonomskega razvoja te etnične skupine. Razumljivo je, da pomeni tudi osnovo za boljši materialni in kulturni standard teh ljudi. Z večjo zaposlenostjo poraste tudi socialna varnost ljudi, izboljša se zdravstveno stanje, pada prestopništvo in delikvenca.

Danes se smatra, da je redna zaposlenost Romov eden izmed temeljnih pogojev za njihovo socializacijo.

Podatki o zaposlenih Romih so zelo nezanesljivi; saj vemo, da so ti ljudje podvrženi pogosti migraciji. Posebno težko je oceniti število Romov, ki so zaposleni v tujini. Tam pogosto tudi menjajo svoj priimek, sled za njimi pa se izbriše. Število teh ljudi se nikjer ne evidentira, Romi pa svojo zaposlitev v tujini in tudi doma pri privatnikih radi zamolčijo posebno če prejemajo razne denarne pomoči.

Vidno pa je, da so se tudi tukaj stvari premaknile naprej. Še pred leti so bili stalno zaposleni Romi prava posebnost; porast zaposlenosti pa se iz leta v leto večja.

Po podatkih Centra za socialno delo v Murski Soboti, je bilo v tej občini dne 31.06.1985 zaposlenih naslednje število Romov.

Zaposleni Romi za nedoločen čas

v družbenem sektorju	228
v zasebnem sektorju	55
zaposleni za določen čas, sezonsko zaposleni	120
priložnostno zaposleni	180
zaposleni izven občine	25
zaposleni v tujini	30
Zaposleni skupaj:	638

Iz podatkov izhaja, da je v občini Murska Sobota zaposlene 24,4% romske populacije. Za občino Lendava znaša ta delež 8,7%. Resnično socialno varnost pa imajo tisti Romi, ki so zaposleni za nedoločen čas. Teh pa je 10,8% vse populacije.

Po podatkih Centra za socialno delo v Lendavi je od skupnega števila Romov v tej občini, ki znaša 239, zaposlenih le 21. Največ (10) jih je zaposlenih iz Dobrovnika, od teh so 4 zaposleni v Nemčiji.

Iz zaselka Dolga vas, ki je številčno najmočnejši, saj šteje skupaj 61 ljudi, sta zaposlena samo 2 Roma. Med lendavskimi Romi pa imajo tudi 2 upokojenca.

Dejstvo pa je tudi, da zaposlovanje Romov ni enostaven problem. Navadno prihaja do zapletov s strani delovnih organizacij, ki hočejo imeti delavoljne delavce, kar pa Romi v preteklosti niso bili. Zato se jih otepajo, kar v Romih še naknadno vzbuja odpor do okolice in njenih ljudi. Nobena delovna organizacija pa ni seznanjena z dedno zasnovano teh ljudi, z njihovimi psiho fizičnimi sposobnostmi, z njihovimi delovnimi navadami, ki so čisto drugačne od naših. Prav zato jih mi ne razumemo in jim delamo veliko krivico. Sicer pa o tem na drugem mestu.

So pa tudi v Prekmurju delovne sredine, ki so korajžno zagrizle v problem zaposlovanja Romov. In uspehi so tu. Take delovne organizacije so: Tovarna oblačil in perila Mura, ki ima 70 zaposlenih Romov; Gradbeno podjetje Pomurje 38, Temelj Cankova 21, Vodno gospodarstvo 17, ABC Pomurka 17, Panonija 16, Komunalno podjetje Sobota 15, Planika Turnišče 11, ostale DO zaposlujejo manjše število Romov.

Struktura Romov po zaposlitvi se je v zadnjem času močno spremenila. Nekoč so se Romi preživljali z delom v primarnih dejavnostih (prosjachenje, muzika, kovači, izdelovalci lesenih posod, ljudski zdravilci). Danes dominira pri njih zaposlenost v sekundarnih dejavnostih (gradbeništvo, industrija). V postindustrijski dobi pa obstoja aktualna zaposlenost v terciarnih dejavnostih (promet, trgovina, gostinstvo, šolstvo, zdravstvo, znanost in kultura). Delitev dela v romski skupnosti je imela za posledico premik delovne sile iz primarne v sekundarno dejavnost, dočim je terciarna dejavnost ostala za njih še nedostopna. Nadalje je znano, da je med zaposlenimi Romi malo žena. Zaposlenost žena se danes šteje kot indikator industrijskega in socialnega razvoja neke družbe.

V preteklosti so bile težave glede zaposlovanja Romov manjše, saj so se uspešno zaposlovali v tujini (Nemčiji, Avstriji), zaposlovali pa so se tudi doma v gradbeništvu, komunalni, poljedelstvu, tisti, ki so imeli izobrazbo, pa tudi v industriji. Zaostreni pogoji gospodarjanja z nižjo stopnjo zaposlovanja pa vplivajo na zmanjšanje zaposlitvene možnosti Romov v Sloveniji, kar ima za posledico, da iz leta v leto narašča število nezaposlenih Romov. To ima za posledico porast kriminalitete v vrstah Romov. Delovne organizacije vedno bolj iščejo kvalificirane kadre, Romi pa so še vedno v večini pol ali nepismeni, zato nimajo pravih možnosti pri razpisih delavcev v delovnih organizacijah. V celotni populaciji iskalcev zaposlitve je delež strokovno usposobljenih dosegel 36,6% dočim je delež le teh med Romi komaj 5,8%. Opaža pa se tudi, da interes za izobraževanje med mladimi Romi, ki končajo osemletko, pada iz leta v leto. Iz podatkov je razvidno, da je med iskalci dela prav toliko Rominj kot Romov. Romska žena se osamosvaja, postati hoče neodvisna od moža, skrbeti hoče za družino. Med isklaci dela prednjači starostna skupina do 26 let. Po končani osnovni šoli ali šoli s prilagojenim učnim programom se skoraj vsi mladi prijavijo kot isklaci zaposlitve.

Kljub težavam, ki so prisotne v večini slovenskih delovnih organizacijah, imajo v večini delovnih kolektivov pozitiven odnos do zaposlovanja Romov, čeprav še Romi nimajo pravega odnosa do dela, manjka jim prava odgovornost za opravljeno

delo, izkazujejo velik absentizem ter fluktuacijo. Mlajši Romi se v Prekmurju uspešno vključujejo v razne oblike usposabljanja (Tovarna oblačil Mura). Tiste pa, ki nimajo potrebne izobrazbe, pa vključujejo v težja fizična dela doma in v Sloveniji. Zaposlovanje v inozemstvu se je zelo zmanjšalo; le gorički Romi se sezonsko zaposlujejo v sosednji Avstriji. Na ta način postane velika večina mladih Romov brez zaposlitve; kljub temu pa si ustvarjajo družine, ki pa nimajo materialnega kritja za samostojno preživetje. Ti so brez socialne varnosti in zato iščejo razne oblike družbene pomoči. Obstaja upravičena bojazen, da se bo med Romi ponovno pojavilo prosjačenje, prestopništvo, kriminal, kar bi negativno vplivalo na njihovo socializacijo. Dejstvo pa je, da število zaposlenih Romov iz leta v leto pada; to je opazno tako v Prekmurju, kot drugod v Sloveniji.

Stanovanjske razmere prekmurskih Romov

Romi, ki so bili nomadi, so si poiskali ob prehodu v naše kraje primerno mesto v zatišju gozda, pod mostovi ali ob rekah. Tam so si postavili šotore. Potovali so navadno s konjsko vprego. Tudi sam voz so si preuredili v počivališče, primerno za spanje. Šotori so torej bili v Prekmurju prvi stanovanjski objekti. Po nekaterih romskih izolatih jih še najdemo tudi danes, posebno pri mladih družinah, ki se naselijo v novo okolje. Poznejša stavbena kultura na prekmurskih tleh se je razvijala v mejah materialnih možnosti, ki jih je nudila pokrajina, predvsem v pogledu gradbenega materiala. Tako so bile v začetku stalne naselitve Romov poznane zemunice. To so bila zavetišča, skopana v hrib, od znotraj obložena z deskami, postlana s slamo. Kurišče je bilo ločeno in postavljeno nekje v bližini. Takih prebivališč danes ne najdemo več. Klasični romski dom iz teh časov je bila iz šibja pletena koliba, ometana z blatom. Imela je en ali dva prostora. Streha je bila pokrita z deskami ali s pločevino. Nekoliko boljša je bila hiša iz blata, butana hiša. Še boljša in držaja je bila brunasta hiša. Sanitarij praktično niso gradili. Vse te tri tipe hiš imajo v Prekmurju pri Romih še vedno ohranjene. Pridružile pa so se jim še druge vrste hiš. V Pušči gradijo nadstropne hiše z vsemi pritliklinami, gospodarskimi poslopji, garažami. V mlajših romskih naseljih lahko najdemo enostavno pritlično paviljonsko stavbo za več družin. Ponekod v lendavski občini pa najdemo kontejnerje, pločevinaste bivake, ki jih izdeluje industrija. V Lendavi so se naselile mlade romske družine v stari občinski hiši, v Murski Soboti pa najdemo več romskih družin v stanovanjskih blokkih. S tem, ko so se Romi začeli naseljevati v samo mesto Murska Sobota so prebili sociološko bariero, ki jim je v preteklosti določala njihov življenjski prostor na obrobju mest in vasi. Za mlade romske družine, ki so se začele stalno naseljevati v mestu Murska Sobota je bil to sicer pogumen, toda majhen korak, za razreševanje romskega vprašanja pa je bil to velik korak naprej.

Kar se zidave tiče, so se Romi v zadnjih letih prilagodili pomurski arhitekturi; začeli so zidati hiše iz opeke. Tako so zidane hiše pri Romih danes v modi. Romski zaselki so povsod priključeni na vaške vodovode; tako je voda, ki jo uporabljajo neoporočena. Še vedno pa je ostalo odprto vprašanje sanitarij, ki so še vedno oporečna.

Tabela št. 7 STANOVANJSKE RAZMERE V OBČINI MURSKA SOBOTA

(Podatki CDS Murska Sobota)

Št. naselij	št. družin	zidane hiše	lesene hiše	družb.stanovanja
36	636	239	252	25

Iz tabele št. 7 je jasno razvidno, da so se stanovanjske razmere Romov v Prekmurju v zadnjih letih bistveno spremenile. Največ Romov v občini sicer še biva v lesenih hišah, katerim z naglico sledijo zidane hiše in družbena stanovanja, ki jih je sicer še zelo malo, opažamo, da njih število iz leta v leto narašča. Precej drugačne so stanovanjske razmere Romov v občini Lendava. Naj pričnemo pri Dolgi vasi. V tem zaselku imajo štiri družine na razpolago enosobno stanovanje z vodovodom in urejenimi sanitarijami, medtem, ko drugi prebivalci te skupnosti živijo v barakah, ki so grajene iz šibja in blata. Te barake so zelo tesne in neprimerne za bivanje.

V samem mestu Lendava živijo romske družine v stari občinski hiši na Partizanski ulici. Tukaj živijo tri družine v enosobnem stanovanju, vendar brez sanitarij. Dve družini imata na razpolago trosobno stanovanje s sanitarijami. Ena starejša oseba pa prebiva v enosobnem stanovanju. V tem primeru je stanovanjsko vprašanje v Lendavi začasno rešeno, samo na videz. Kajti zgradba, v kateri omenjeni ljudje živijo, je stara in se bo morala slej ali prej umakniti novogradnjam. S tem se bo zaostрил tudi romski stanovanjski problem v Lendavi.

Najslabše stanovanjske razmere za Romev lendavski občini so v romskem naselju Črenšovci. Tu živijo Romi v eni stanovanjski hiši, ki ima samo en prostor, v katerem živi več družin. Nekaj družin v tem naselju živi v barakah, nekaj pa v kontejnerju. Tudi s pitno vodo imajo težave.

Slične razmere so v izolatu Gomilice. Tukaj vsi Romi živijo v zidani hiši, vsaka družina ima le eno sobo.

Romska naselbina v Dobrovniku je najstarejša v lendavski občini. Ti Romi so se najbolj socializirali, prevzeli so navade domačinov, nekateri od njih obdelujejo zemljo, imajo lastne hiše, so zaposleni doma in v inozemstvu. Na severnem obronku vasi pa je pred kratkim nastala nova naselbina Romov, kjer so bivalni pogoji vprašljivi, saj v bližini ni vode.

Tako lahko ugotovimo, da ima bivalna kultura prekmurskih Romov tri razvojne vidike. Najvišjo bivalno kulturo imajo Romi, naseljeni v družbenih stanovanjih v Murški Soboti, Lendavi in Beltincih. Urbanizacija je zajela tudi Rome. Navajajo se na mestni način življenja. Za kulturo in socialno organizacijo ima urbanizacija Romov ugodne posledice:

- dostop do sredstev informiranja,
- večje koriščenje prometnih sredstev,
- ekspanzijo izobraževanja,
- povečanje osebnih dohodkov,
- načrtovanje družine,
- spremembo navad in običajev,
- spremembo zdravstvene kulture,
- boljšo socializacijo.

Naslednji socialni nivo v stanovanjski kulturi predstavljajo tišči Romi, ki živijo v starejših naseljih (Borejci, Vanča vas, Prušča, Černelavci Dobrovnik). V teh naseljih se meša z novim; nastajajo socialne razlike, ki se kažejo v bivalni kulturi. Zaposleni Romi imajo višji standard, boljše hiše, avtomobile. Najnižji bivalni nivo imajo najmlajši, na pol socializirani zaselki, ki se še komaj formirajo. Družba je v teh krajih sicer zgradila zidana bivališča, ki pa so premajhna za naglo razvijajoči živelj. Tako v bližini teh bivališč še vedno vidimo bivake, šotore, kontejnerje, v teh najmlajših izolatih je še vedno slaba higiena, slabi sanitariji, neredna preskrba z vodo. Tukaj je doma revščina, nepismenost, nezaposlenost, kriminal. Ti zaselki bi morali imeti pri reševanju romske problematike prednost. Tabela št. 8 nam govori o stanovanjskih razmerah Romov po občinah Slovenije leta 1982.

*Tabela št. 8 STANOVANJSKE RAZMERE ROMOV PO
OBČINAH 1982*

Zap. Občina	št. družin	Družbeno stanov.	lastno zidana hiša	Barake plot.	Mobilo. bloki prikol.	Ostalo avtobus vagon	Šotori
1. Brežice	10	1	1	4	-	1	1
2. Črnomelj	103	2	50	38	-	13	-
3. Grosuplje	19	2	-	10	3	2	3
4. Kočevje	62	-	-	-	-	-	-
5. Krško	23	1	6	-	-	1	7
6. Lendava	45	13	14	6	1	8	-
7. Metlika	31	-	5	14	1	8	-
8. Murska Sob.	423	5	158	239	-	-	-
9. Novo mesto	125	3	36	49	4	3	18
10. Trebnje	36	1	7	26	-	2	7
Skupaj:	876	28	277	386	8	30	35

Vključenost v družbeno življenje

Kljub vsemu pa se Romi v Sloveniji uspešno vključujejo v družbeno življenje; bolj aktivni so tudi pri vključevanju v družbeno politično življenje okolja, v katerem živijo. Socializacija sama je bistveno spremenila tok življenja romske populacije. Spoznali so, da le v primerni organiziranosti in v sodelovanju s sososko premagajo tradicionalne sponse, ki jih še vedno ločijo od ostalega prebivalstva. Še posebej to velja za Rome, ki so redno zaposleni. Pri udejstvovanju v delovni organizaciji pa jih ovira navadno pomanjkljiva izobrazba, zato se ponavadi izogibljejo družbenopolitičnih odgovornosti. Aktivno sodelujejo tudi v organih krajevne skupnosti ter v društvih, posebno tam, kjer so bolj številčno zastopani. Najbolj aktivni so Romi v velikih romskih naseljih (Pušča, Vanča vas, Borejci), kjer se aktivno vključujejo v vse vidike družbenega življenja. Drugače se obnašajo Romi v najmlajših izolatih (Beltinci, Dokležovje, Črenšovci, Trnje), kjer živijo povsem izolirano od vasi in so z domačini v stalnih prepirih.

Najbolj se je vključila v družbenopolitično življenje mladina. Posebno so se izkazali Romi v prostovoljnih delovnih akcijah. (Černelavci, Vanča vas). Tudi nekateri starejši Romi so aktivni ne samo v vaškem, temveč tudi v mestnem, občinskem okolju. Tudi pri vključevanju v kulturno dejavnost je opaziti premike na boljše:

- ustanovili so glasbeno skupino Inspiracija,
- imajo svoje romske oddaje na soboškem radiju,
- sodelujejo na medobčinskih srečanjih slovenskih Romov,
- ustanovili so folklorno skupino na Pušči,
- ustanovili so recitacijsko in glasbeno skupino na Pušči,
- prizadevajo si za ohranitev svojih starih običajev, glasbe, plesa, romske poezije, za raziskavo romske kulture v preteklosti.

Vključujejo se tudi v telesno kulturo:

- imajo nogometni klub Pušča, nogometni klub Vanča vas,
- imajo strelsko družino Alija Kardoš Černelavci,
- imajo svoje moštvo v malem nogometu.

Najbolj jim je pri srcu nogomet, nekaj Romov igra tudi v moštvu Mure. Na drugem mestu po priljubljenosti je strelstvo. Z ostalimi športi se Romi neradi ukvarjajo, posebno s tistimi ne, ki so izrazito tekmovalni.

Tabela št. 9 VARSTVO OTROK IN IZOBRAŽEVANJE - ROMI 1981/82

Zap. Občina št.	Predšol. otrok	Vključenih v VVO	% vklj.	Šoloobv. otrok	Obiskuje OŠ	% vklj.	V poklicih ali sredž. šola
1. Brežice	5	3	60	16	11	69	-
2. Črnomelj	85	-	0	104	90	87	1
3. Grosuplje	22	1	4,5	30	21	70	-
4. Kočevje	86	-	0	60	-	?	?
5. Krško	39	12	31	43	31	72	-
6. Lendava	39	16	41	54	43	80	1
7. Metlika	21	-	0	24	17	71	-
8. Murska Sob.	380	63	16,5	462	395	85	16
9. Novo mesto	109	9	8	129	102	79	-
10. Trebnje	36	12	33	27	13	48	-
Skupaj:	822	116	14	949	723	76	8

Tabela št. 10 IZOBRAZBA ROMOV V OBČINI LENDAVALETA 1987

Naselje	Število Romov po stopnji izobrazbe			Srednja ali več
	Nedokončana OŠ	Dokončana OŠ	Skrajšan program	
Črenšovci	35	3	-	2
Trnje	11	-	-	-
Dolga vas	33	2	-	-
Gomilice	13	1	-	-
Dobrovnik	48	5	-	-
Lendava	14	5	-	-
Skupaj:	154	11	-	2